

МАРИНКО ЛУГОЊА

ИНТЕРВЈУ ЗА БИЛТЕН "ШКВЕР"

БУДВА 15. НОВЕМБАР 2020.

Маринко Лугоња

ШКВЕР: Господине Лугоња, доживљавамо вас као свестраног уметника. У вашем несвакидашње великом стваралачком опусу доминирају митске, историјске, националне и религиозне теме. Графички и концептуални изражај је идеалистички према сваком детаљу коју обрађујете. Ваш дугогодишњи рад познат је широј публици и корисницима кроз разнолике литерарне, ликовне, концептуалне и дигиталне форме. Неки су награђивани и вредним наградама на међународним сајмовима графике. Ово је добра прилика да и вас представимо, и то кроз радове посвећене Будванској ривијери, у које сте уложили велики део свог времена и каријере. Реците нам, за почетак: Шта вас мотивише да стварате, упорно и непрекидно већ готово 30 година?

МАРИНКО: Хвала Вам на овом уводу, искористићу прилику да препоручим и лепоте Будве. Моја судбина је свакако мање интересантна од ове прелепе ривијере, али ћу се потрудити да одговори буду занимљиви читаоцима. Што се тиче мог рада, оно што ми даје снагу да не осетим напор и терет који са собом носи стварање, а које подразумева и губитак породичне свакодневнице је - вера у смисао и општу корист завршеног дела. Вертикала историје и сведочанства предака су мој непресушни извор инспирације. Сваки предмет, нота или мисао која је, заборављена од прошлости, доспела у наше доба - једна је репрезентативна информација. И сигуран сам да није ту случајно. Ти трагови носе са собом мноштво емоција, сведочења... А можда и поруку целе епохе. Што су ређе, више су вредне,

јер остављају простор за наше домаштавање и извлачења оног највреднијег у њима. Видите како је неколико Платонових реченица о Атлантиди променила свест о прошлости, или како је велика кост коју је у 19. веку нашао Роберт Плот материјализовала цео један имагинаран свет диносауруса. Тако данас у неколико фигурина из Винче имамо сачувану велику тајну, коју можемо да попунимо само маштом и дозивањем предака. Прецизније - оног што је остало у колективном сећању и подсвести. Треба попунити те рупе, и ја сам томе посвећен колико могу.

Игра Хармоније и Моїрена, фото сеш за фестивал филма, 2015.

ШКВЕР: При стварању користите традиционалне алате, као што су графитна оловка и уље на платну, па све до најсавременијих технолошких алата и софтвера. Осим тога што сте један од првих аутора који је користио дигиталну графику, данас сте и

међу најбољим познаваоцима њене примене у издаваштву. Ваши сарадници кажу да постоји мало људи у свијету који до те мјере познају све алатке и могућности ових програма, али и са необичним талентом да их искористе за остваривање различитих уметничких дела. Што нам о том путу од класичних техника до модерних можете рећи?

МАРИНКО: Моји сарадници ме много воле ако тако причају о мени, хвала им на томе. На срећу или на жалост, увек треба још и још учити. Тако је у свакој професији, нарочито када сте у позицији продуцента или креативног директора, окружен младим и амбициозним сарадницима. Не смете им ускраћивати напредак вашим незнањем. Сама

Прејледна туристичко-историјска илустрација *Старог града*, 2010.

дигитална технологија је много доброг донела процесу производње, створила нове навике, вештине и веома моћне алате. Један од тих је свакако и графички софтвер који помињете. Тај програм скоро да је премостио јаз између уметности и издаваштва. Објединио их је, а тиме допринео приступачности и додатној популарности уметности. У тајне програма и вештина које помињу моје драге колеге, највише нас увлаче проблеми на које наилазимо у пракси. Обично је то лоша машина, захтеван клијент, недостатак средстава или скромно знања сарадника. Много проблема сам имао, отуда и та изгледа приметна сналажљивост. Сваку нову технологију доживљавам као нову могућност, и свака може да се савлада за мање од месец дана интересовања. Напредак технологије је важан, али не и пресудан за живот. Нови програм у мом послу је, да упоредим - као када морнари донесу нови цвет са далеких острва у ваш парк. Лепо је било у парку и до тада али је сада, некако, са тим цветом све лепше.

ШКВЕР: Школовали сте се за војног пилота у бившој СФРЈ. Ратна збивања су прекинула Вашу професионалну каријеру, али сте наставили да летите на крилима уметности, и тај лет траје и данас. По напуштању војног позива неколико година сте били професор информатике. Да ли вас је познавање електронике и рачунара, у ствари определило за каснију професионалну употребу графичких програма у стварању комерцијалних и уметничких пројеката?

МАРИНКО: Познавање електронике је то сигурно убрзало. Друге ствари су ме у том, за мене преломном животном тренутку, определиле: цртање, идеализам и радозналост коју мислим да ми је даривао Господ као таленте у животу. Откада знам за себе, нарочито у основној школи под брижљивим оком мог драгог професора Милосава Комненовића, цртам, вајам, конструишем, пишем сценарија и маштам. Упоредо са учењем, цртао сам илустрације, стрипове, правио са друштвом мале изложбе, такмичио се на ликовним конкурсима... Верујем да је летење у борбеној авијацији у ствари било логичан избор мог немирног духа јер је додатно проширивало моје амбиције и могућности. Много сам цртао и проучавао филозофију током школовања у Мостару. Војска ми је отворила, можда на неуобичајени и суров начин нове хоризонте почетком отаџбинског рата 90-их, када сам схватио смисао части, комплексност и одговорност официјерског позива. Заволео сам га свим срцем и завршио сам војну академију у Рајловцу. На жалост, убрзо сам напустио војску не видећи у служби очекивану перспективу, нити вољу државе у одумирању да сачува достојанство официјера. Као и све у животу, наша стечена сазнања потискујемо или их користимо за напредак. Све научено сам користио да напредујем у послу графичког дизајнера, и усавршим своје технике. Непрекидно сам сликао, илустровао, учио програме. У међувремену док се нисам остварио као дизајнер, био сам аутомеханичар, трговац, фирмописац... Моја животна лутања су више уочљива у радној књижици него у мојим радовима. Где год сам био и шта год радио улепшавао сам и идеализовао свет око себе. Стварао сам. Моја мала графичка радионица данас се зове "Стваралиште".

Промотивни плакаћ фестивала *Будва град шеатира*, 2015.

ШКВЕР: Каква је судбина традиционалне уметности? Да ли ће по Вашем мишљењу, на пример, дигитално сликарство превладати традиционалне ликовне технике? Да ли већ сада има доста уметника који за свој израз користе дигиталне технике или је ова појава у уметности тек у повоју у односу на могућности коју рачунари нуде?

МАРИНКО: Моје уверење је да дигитална техника још много каска у уметничком изражају за традиционалном техником. Мислим да уметност има бар једну нијансу коју машина никада неће моћи да разуме и материјализује. Замислите: иконе светитеља се сликају свакодневном молитвом.

Као што је љубав најлепши зачин у породичном ручку. Активна светлост монитора нарушава лепоту и благост дневне светлости. Парафразирају речи Леонарда Винчанског у његовом Трактату о сликарству – "најлепше је лице жене под стрехом на истоку док је сунце око 10 сати." Наслућујете мој одговор. Технологија ће морати да се поклони додиру, мекоћи четкице и финоћи емоција. Број дигиталних уметника ће расти, али када се наше очи насите савршенства, уметност ће поново постати емоција, а не само савршени електронски запис.

Репрезентативна брошура Будва - Кагмополис, 4 елементи, 2013.

ШКВЕР: Чини нам се да сте у својим интересовањима и свом раду од почетка спајали на први поглед неспојиво: војску и умјетничку слободу, компјутерски дизајн и ликовни израз, електронику и механику, стрип и иконописање, рекламу и тематски есеј. Како Ви на то гледате?

Едукативно-игруријска мапа са игром "Благо краља Кагма", 2014.

МАРИНКО: Гледам као причу о вечитој игри у животу. Можда сам очигледан доказ да мушкарци никада не одрасту, само мењају своје играчке. Ја волим те "играчке" расуте по овој лепој земљи. Из сваке нове узимам по мене оно најбоље, нешто по мом укусу. На крају играчку фино средим и вратим назад, да други који долазе после мене могу да се играју. А како повезати наде са сећањима и традицију са футуристичким визијама, које се по правилу готово све остварују? Све што научим у животу прожимам са новим сазнањима, да бих

проверио његову одрживост. Многе ствари се забораве услед неупотребе, и треба им дати нови живот и смисао. Наша моћ забораве колико лечи толико је и страشان усуд - јер у прошлости су одговори за будућност. То што сте приметили као мешање наизглед неспојивих ствари је заправо слично спајању различитих молекула да би се добило неко ново једињење. Некад је експеримент успешан, некада не. Много сам имао падова, али и среће због постигнутог успеха. Најдрагоценије ми је што сам научио да уживам у тимском раду и делима који су други направили.

ШКВЕР: Будући да сликате, дизајнирате, илуструјете, цртате традиционалним техникама али и користећи компјутерске програме, која Вам тема највише одговара? У којој од њих се најкомфорније осјећате?

МАРИНКО: Човек сам крајности и вероватно тражим начин да све што волим дефинишем кроз једну тему која ће ме у потпуности испунити. Претходних година сам спојио сва своја интересовања у једну

Промо флакаш централне прославе 100 годишњице ослобођења и уједињења, 2018

комплексну тему којој дајем нови савремени идентитет. То је Велики рат 1914-1918 и војнички тријумф српске војске. Мислим да потпуно ставља у функцију све моје капацитете, јер јој се увек враћам. Са својим херојима, супротностима и духовним врхунцима та епоха нуди савршену дистанцу и према данашњим искушењима. Али треба читати сведочења. Много. И отвореног срца. Будвански крај је са својих више од 1000 добровољаца дао тој победи значајан допринос. Сведочанства се могу видети и у манастиру Прасквица.

ШКВЕР: Будву сте почели да маштате прије неких 15 година, и та машта никако да престане. На који начин данас, послије толико времена, осјећате Будву?

МАРИНКО: Ја се на чудан начин досељавам у Будву. И још увек долазим а већ ме много у Будви има. Дошао сам у воловским колима седећи поред Кагма, ловио јегуље са Илиријем испод Могрена,

држао Кадма кад се срушио од бола схвативши Арејеву превару. Осетио сам топлину одсјаја божанске љубави Хармоније према смртнику док се

Део решења за сшикерне и магнетне на тему "Историја Будве", 2012

одрицала вечности претварајући се у змију са Кадмом. Стајао сам на стражи са војницима на Цитадели чекајући гусарске галије, палио свеће са монасима на обали, слагао мозаик са римским уметницима. Дошао сам са свитом цара Душана у патријархов метох да ударим печат на Повељу слободе, и аплаудирао до изнемоглости Стефану Митровом Љубиши у Сабору, у царском Бечу. Пузао сам по Јегоровом путу, марширао траговима Светог Саве и гледао крсташе како одлазе са Шкоља без свог војводе. Данас када посматрам вечну Будву,

Илустровани приказ села Челобрдо, 2017.

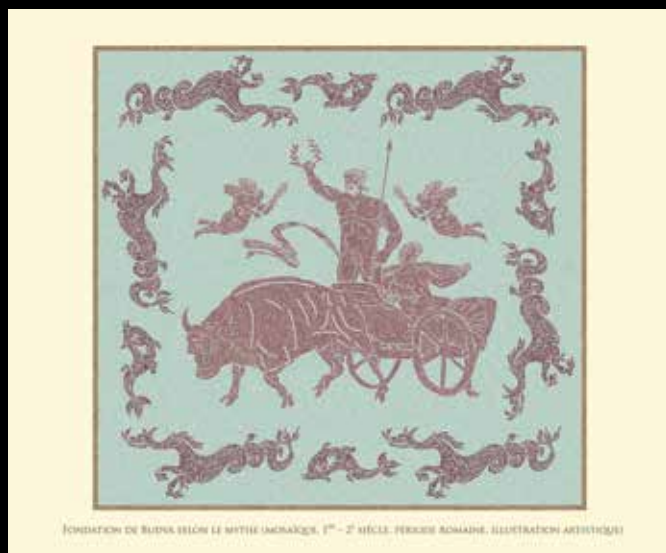
паштровске хоризонте и заседе Ривијере имам утисак да се ништа не мења, само се ми копрцамо у тесном кавезу који смо себи направили. Трудим се да сам у друштву добрих људи који чувају дух Будве. А моји Паштровићи ми само потврђују да тај дух и даље снажно пулсира.

ШКВЕР: Будва се прилично изменила од времена када је постала једна од средишњих тема Вашег уметничког стварања. Како Вам Будва данас изгледа? Да ли је, по Вашем мишљењу, Будви потребна нека нова културна и уопште развојна политика?

МАРИНКО: Овај град предуго траје да би живео у садашњем тренутку. Он је увек или у прошлости или у будућности. Садашњост у Будви је најмање цењена, мислим да је Будвани скоро па и не живе. Остављају је за случајне пролазнике и туристе. Желим овом народу да што пре и што више упозна своју историју. Историја ће Будву сачувати од јефтине имитације светских трендова. Мене би ужаснула ситуација да сам отишао у на пример Мексико, и да ме тамо чекала гибаница и слатко од шљива. Или да сам у увек истом амбијенту модерних ланаца хотела на разним континентима. Будва по мом мишљењу треба да прихвати и употреби своју већ историјски дефинисану позицију на мапи света. Будви је исплативије и корисније да не буде једна од многих плажних дискотека, већ мистерија и егзотика дубоке прошлости као што је то данас Гиза, Таџ Махал или Стоунхенџ. Излет "у прошлост" је удаљенија, неизвеснија дестинација и авантура од излета на месец. Али нам је зато на дохват руке у Будви, прастојбини хероја Кадма и славних Илира.

ШКВЕР: На различите сте се начине бавили Будвом. Учествовали сте у раду на бројним мултимедијалним пројектима, упознали њену историју, културу, традицију... Да ли мислите да је потребно радити још више, не би ли се аутентична будванска култура на модеран начин представила домаћој и страној јавности?

МАРИНКО: Материјала за представљање Будве има, али мислим да недостаје системска промоција. У претходних двадесет година направили смо довољно материјала који може да иницијално покрене ширу свест о простору,

Уметнички приказ инспирисан оцијацима будванској мозаика, 2012

људима и догађајима који карактеришу Будву. Та литература ни требало да уђе у школе као помоћно наставно средство, град треба означити на начин који одражава препознатљивост, Општина и туристичка организација треба да фаворизују тему Кадма, Хармоније и Илирија, и обележава је

Концептска фигура будванских хероја, 2015.

кроз разне манифестације. Треба да се, како се данас каже, "брендира град" том тематиком. И ове морске немани на великом грбу Будве - које сваким следећим решењем мање личи на морске зајеве са мозаика а све више на коње - треба сви да знају шта престављају. И да им је аутентични приказ на мозаику Будве који је недавно обновљен. А све остало је на Будванима. Колачи, специјалитети, делови ношње, сувенири, актуелизоване легенде. Најважније је да градски оци све специфичности Будве носе испред себе као штит и "мач" у славу града. Ако се истраје на томе, сами ће се развијати нови фестивали, филмови. Нема ту много шта ново да се измишља. Само да се примени тема. Садржаји су ту, свуда око нас.

каква је то веза Маринка Лугоње и мита о Кадму и Хармонији?

МАРИНКО: У праву сте, стилизација мозаика није само производ уметничке инспирације, напротив! Проучавали смо римску уметност тог доба и нашли много сличних мозаика по Италији и Шпанији. Није искључено да су их исти аутори радили широм јединствене Римске империје. На њима се, осим морских немани могу видети и људске фигура у разним позама, као и украсни детаљи. На срећу стилске форме су крајње једноставне и предвидиве, па их је било лако применити. На жалост сам аутор будванског мозаика није био нарочито даровит, или је археолог који га је пре демонтаже нацртао био невешт. Морао сам прилагођавати стил осредњој изведби, да би се планирани садржај реконструкције и графички уклопио у сачуване остатке. Огромно оштећење на централном делу будванског мозаика оставио ми је довољно простора за машту. Био је то као створен простор за античког оснивача Будве – Кадма! Желео сам да посматрачима скренем пажњу и приближим најважнији мит Будве. Нико више не заслужује да буде на том јединственом мозаику у Будви. Ето, тако је настао приказ о којем питате. Многи мисле да није аутентичан, што је наравно истина. Али и свака следећа реконструкција биће такође плод маште аутора, док се можда једном не нађе нацрт оригинала. На жалост мало људи зна за Кадма и његов живот. Важно је да поменем његове дубоке трагове на путу развоја светске цивилизације, да бих заинтересовао читаоце, нарочито Будване за његову судбину. По античком предању, Кадмо је Феничански принц и миљеник

Карте знања "Живот Кадма – Кадмосеја", 2009.

ШКВЕР: Једини сте умјетник који је јавности представио умјетничку стилизацију будванског античког мозаика прије његове рестаурације. За Вашу илустрацију многи кажу да је сјајна. Дуго сте ту тему истраживали не бисте ли дошли до свих неопходних графичких елемената. На који начин сте измаштали недостајуће дјелове мозаика? Да ли постоји и

богиње Атине. Зевс му је отео сестру Европу преобличен у бика. Осветио је своје пријатеље убивши огромну змију која их је масакрирала, сина бога рата Ареја. То је и данас инспирација уметничког приказа витеза који убија змаја. Од посејаних змијиних зуба створио је славни херојски народ Спарте. Донео је феничанско писмо Јеленима који Грци и данас користе. Подигао је древни град и једно од највећих античких светилишта Тебу, одакле је прогнан на наше обале, а који је разорио касније Александар Македонски. Иако смртник, оженио је као лажни знак добре воље Ареја његову кћер, богињу Хармонију. Њихов син Илирије, рођен у древној Будви родоначелник је античких Илира. Кадмо је освојио цео Хелм (шири простор Балкана) и разорио, понешен ратном славом, светилиште Делфи због чега је кажњен смрћу свих војника и губитком Атине заштите. Ареј га је тако незаштићеног претворио у змију, а Хармонија се одрекла божанске вечности и привилегија да би била са Кадмом заувек, макар као змија. Та сцена *Serpentum* је симбол највеће љубави античког божанства према човеку и инспирација уметника широм света. Херој Кадмо са богињом Хармонијом оснивач је Будве. Зар то није савршена прилика?

ШКВЕР: *Успјели сте да удахнете живот у најпознатије јунаке будванске историје, прича и легенди. Захваљујући Вама данас „знамо“ како су изгледали Кањош Маце доновић, Фурлан, капетан Стијепо Медин и бројни други, за Будву важни митски или књижевни јунаци. Урадили сте то на несвакидашњи начин, унесећи њихов карактер у изглед стрипских јунака. Заједно са још неколико момака из Ваљева, оживели сте славне ликове и чини се да је до данас остала та стриповска искра у Вама?*

МАРИНКО: Стрипови су обележили велики део мог детињства, године сам проводио читајући их, скупљајући и цртајући их. Одласком у војну школу нисам престао да радим илустрације. Светска пракса је показала да стрипски карактери и карикатуре буде посебне симпатије код посматрача и дуже се задржавају у сећању. То је разлог зашто сам изабрао тај стил као иницијални за ову тему. Изабрани карактери које сте поменули, пре свега су плод проучавања историје Будве, њихових живота, легенди и епоха у којима су живели. Тако сам дошао до одеља, оружја, детаља, а коначни изглед је производ тимског рада и селекције. Приказао сам их у ситуацијама које су карактеристичне за легенде о њима. Направили смо "материјализацију" приче, што је јако важно за даљи развој теме. Поставили смо почетну основу која ће надахнути остале ствараоце и по којој ће се у будућности уметници и креатори одређивати као бољи или лошији у њиховом приказу. И наравно све у корист Будванске приче и задовољство становника и посетиоца из далека. Ово је први корак.

ШКВЕР: *Радили сте са великим тимом аутора и остварили визуелно чудесну монографију поводом 600 година изградње цркве Св.*

Николе у манастиру Прасквица, под патронатом благопочившег митрополита Амфилохија, као главног и одговорног уредника. Осмислили сте тада и знак прославе са ликовима Светог Николе и Светог Стефана, заштитника Паштровића и бројне друге елементе ове прославе. Како доживљавате Манастир Прасквицу, као један од стубова и чувара паштровске културе кроз вјекове?

МАРИНКО: Имао сам ту велику част да се са својим пријатељима и сарадницима посветим прослави великог јубилеја манастира, као и изради монографије о Прасквици. Са истим тимом сам већ радио трилогију најзначајнијих монографија Будве, тако да је пројекција и продукција садржаја била прецизна и брза. Другачије је било са дизајном. Као уметнички директор и дизајнер имао сам велики проблем графички представити Прасквицу читаоцима, а истовремено оправдати очекивања свештенства, града и Паштровића, који су на себи својствен начин и различито доживљавали манастир. Провео сам неколико дана у манастиру тражећи решење. На једној литургији, слушајући молитве игумана и чтеца, очи су ми застале на иконостасу и почеле одједном да "прелећу" по детаљима иконостаса, фресака, икона. Препустио сам манастиру и старим мајсторима који су га градили да осликају поново себе и у монографији. У разговору са Марком Кентером дефинисали смо графички правац који би могао да монографији сачува традиционални изглед црквених књига из манастирске ризнице и у будућим вековима. После је све било лако. Црквена књига окићена је

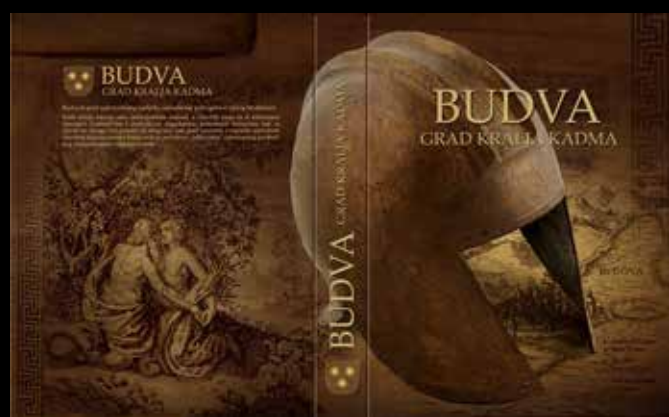
Монографија "Манастир Прасквица", 2014.

детаљима са иконостаса, обogaћена фотографијама и илустрацијама из бурне историје. Сви важни елементи су приказани у монографији, и одишу богатством које садржи овај манастир. Јако сам поносан на ту монографију као и на промоцији годишњице у којој су учествовала многа значајна имена наше културе, градске управе и свештенства. Радост којом су пришли промоцији манастира сви учесници, дубоко ме је уверила да сам и сам део нечега великог, барем на тренутак.

ШКВЕР: *Били сте умјетнички директор и дизајнер у тиму који је урадио веома значајни издавачки подухват, едицију од три монографије: "Будва –*

град краља Кадма”, „Будванска села – бисери етно туризма” и “Музеј Будве – благо краља Кадма”. На свом путу до умјетничког оперемања књиге, обишли сте тај за многе недовољно познат дио будванског простора, посјетили цркве и манастире, прошли бројна села и сеоске путеве, планинске врхове. Какав утисак су на Вас оставила Будва и њено културно наслеђе, а посебно нематеријална, духовна, културна баштина?

МАРИНКО: Невероватна љубав, ентузијазам и рад велике екипе саткан је у пројекту будванских монографија. Заиста сам имао велику част и срећу да будем део уредничког тима, који је током свих тих година улагао несегично себе у квалитетну обраду сваког детаља. Монографија “Будва – град краља Кадма” је показала сву раскош Старог града, околних манастира, историјских личности, уметника, природних лепота Будванске ривијере... Свака страна монографије је посебно дизајнирана, пажљиво је изабран и обрађен

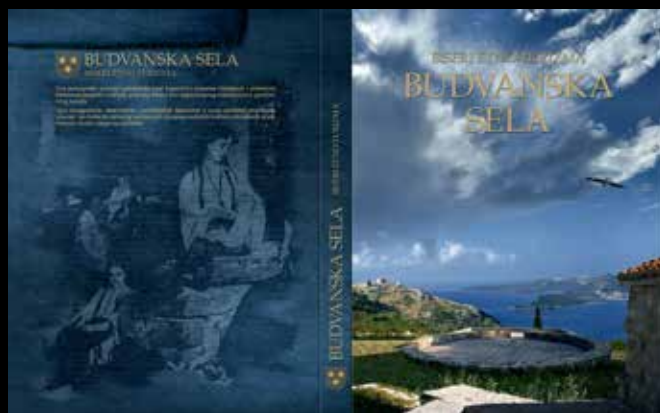

Монографија “Будва – Град краља Кадма”, 2011.

велики број документарних и амбијенталних фотографија. Богатству садржаја значајно су допринели тематски текстови веома угледних аутора из целог региона. Ови издавачким подухватом унели смо дух свевремености у историју Будве и у једној заокруженој целини представили до тада многе непознате детаље читаоцима, било да су скоро откривени или да су скрајнути и заборављени у пребогатој ризници будванске историје. Представили смо историјске изворе и митолошке корене о Кадму, оснивачу Будве. Квалитетом информација задржали смо академски ниво комуникације, али смо их ликовним уређењем монографије и стилем писања приближили публици. И домаћој и страној, јер су све монографије рађене на више језика. Мислим да су ове монографије један специфичан и важан сведок историје, лепоте и потенцијала Будве. Али и један репрезентативан дипломатски сувенир који служи на част и понос граду.

ШКВЕР: Будванска села сте својим радом на неки начин овјековјечили. Створили сте дигиталне илустрације најзначајнијих цркава, манастира, традиционалних кућа, урадили илустроване мапе појединих села, делова али и јединствену

мапу цијеле будванске ривијере. Направили сте и тродимензионалну илустрацију, модел Старог града са свим важним детаљима, илустровали сте најзначајније културно-историјске споменике. На који начин је потребно ову електронску базу културног блага Будве још надоградити?

Монографија “Будванска села – Бисери етно туризма”, 2009.

МАРИНКО: Прича о селима је најфинија интима Будванске ривијере, сачувана у сенкама планина која је окружују. Посебна је и јединствена у сваком погледу. Камене расуто око огњишта напуштених кућа на које сам наилазио, док смо се припремали да их представимо јавности кроз монографију и приказе, чувало је у свом згаришту сведочење снажног савеза камена и човека. У овом тешком збегу народа, пуном зноја, суза, крви и наде, само се понекад поглед одмарао на осунчаним и меким обалама мора. Тешко је набројати све изграђене светионике овог народа, цркве задужбине свете Паштровске горе које као стражари и сидра држе ову голет завезану за небо. Овде се у славу Господа и у захвалност каменим ливадама на склоништу чује и песма руских монаха и мирис хилендарског тамјана. Поново се и старе паштровске песме певају низ ветар, као јата риба и птица што се препуштају топлим морским и небеским струјама. Осетио сам да тај велики планински зид у залеђу Будве који не можете да избегнете док ходате приобаљем не постоји ту случајно. Он је гласно упозорење пређутаних успомена, вечни зов Паштровићима - да се врате и сачувају

Паштровски грб на застави, 2014

пламен свог огњишта. Када смо почели са радом пре петнаест година само су зриковци својом песмом оживљавали рушевине кућа. Како је лепо данас видети да се цела села обнављају, и да се посетиоци целог света, гладни ове несвакидашње лепоте, успињу тешким стазама све до врхова планина да би само једним погледом украли цело море. Треба уредити путеве, видиковце, одмаралишта... Означити их пажљиво на начин који не нарушава јединствени мир на Гори. Уради-ли смо пројекте којим додатно мотивишемо власнике сеоских кућа, да се врате и развију производњу, а на тај начин врате и живот у села. Урадили смо монографију која чува интиму и културно наслеђе простора, као и мапе са илустрацијама које приказују како су та села некада изгледала. То је уједно и подсетник како и данас треба да се обнављају и граде, у свом пуном сјају. Будвани треба да сачувају њихову аутентичност и непролазну лепоту.

ШКВЕР: Креирали сте и савремени концепт Паштровског грба и заставе. Које сте елементе користили и зашто?

МАРИНКО: Моји стручни сарадници су проучавали историју Паштровића, и у том истраживању дошли у посед малобројних али мени за ову тему важних

Монографија "Музеј Будве – Блато краља Кадма", 2013.

докумената. На њима су одлуке паштровских старешина у разним историјским периодима и печати на којима можете наслутити основе грба. На њима се могу видети заједнички симболи/графички елементи, које сам користио у изради савременог грба. У зависности од технологије и вештине мајстора који је израђивао те печате, приказ на њему је варирао квалитетом и позицијом, али на сваком се појављује Св. Стефан као централна фигура и заштитник Паштровића. Местимично се појављују испреплетане гране маслине као уобичајени симбол плодности и постојаности, које сам задржао у коначном решењу. Применио сам у графичком концепту стандарде хералдике, савремену технологију и ликовни израз примерен времену у ком живимо. Св Стефан је приказан на штиту окружен венцом непролазне славе од маслине а плава боја окружења на застави је симбол састављеног неба и мора. То чини духовну и материјалну дубину и висину поднебља. На

врху грба је царска круна као симбол племства. Између су Паштровићи, царско племство Немањића и потомци великог ратника Св Стефана Штиљановића, свог и свесрпског последњег кнеза.

ШКВЕР: По броју фотографија, стручних текстова и детаља у оквиру до сада најсадржајнијег културно-историјског пројекта о Будви, истиче се монографија археолошког музеја. Стотине фотографија, па и ваших ауторских цртежа нашли су место у овој јединственој стручној али и уједно и туристичкој публикацији. Како је дошло до дизајнерског концепта монографије које су пред нама?

МАРИНКО: У изради монографије музеја одлучили смо се за уреднички концепт који није искључиво академски. Разлог томе је велики број важних и занимљивих експоната. Једноставно, технички је немогуће представити их монографијом. Под будним оком Мр Луције Ђурашковић урађен је прецизан избор материјала а фотографијама и графичким елементима из историје Будве настојали смо дочарати богатство епоха које су својом раскоши красиле овај простор. Мислим да смо у томе успели. Посебно вредност садржаја овог издавачког подухвата представљају оригинални тлоцрти остатака римске империје, терми, пећи и мозаика. Ти фантастични трагови прошлости су и данас сакривени зидинама касније подигнутих грађевина и вероватно се за њих не би ни знало да није било страшног земљотреса 1979. године. Будва је невероватна ризница! Замислите само концентрацију историје на Тргу од Цркава где се директно преплиће антика са римским и сре-

Илустрована мапа Будванске ривијере 2016.

дњовековним светилиштима, у сенци топова Млечана, француских заставе, руских зидина и аустроугарских рушевина... Оно што смо били у могућности је да занимљивим и упечатљивим садржајима дочарамо дух времена и мотивишемо читаоца да посети Музеј. Све монографије ове трилогије су јединствене по много чему. На њима се радило укупно пет година и топло их препоручујем и Будванима. Сигуран сам да ће их садржај испунити несвакидашњим поносом.

Велики банери Светосавске прославе у Будви 2020.

ШКВЕР: Да ли су знаменитости Будве и археолошка блага музеја представљена адекватно? Шта би требало урадити како би за Илирске шлемове и златни накит старији од 2500 година знала шира јавност? Да ли би коришћење савремених форми попут 3Д модела, анимација, интерактивних апликација допринело представљању тих вредности?

МАРИНКО: Постоји добра основа за светску промоцију свих будванских знаменитости, не само музеја. Као што сам раније нагласио, претходне две деценије много смо на томе радили. Постоје тематски сувенири, брошуре, монографије, представе, мултимедије, манифестације чак и једини биоскоп на приморју носи име митског оснивача Будве! Апсурдно је не користити савремене технологије које су већ показале своју употребну вредност, за промоцију туристичких садржаја који су Будви веома важни. Свуда око нас су готово неискоришћени потенцијали можда најстаријег живог града на Јадрану. Чак у историјским записима Котора Будва се назива "Стариград"! Времена постају све динамичнија. Данас, да би посетиоци уопште пожелели да посете музеј, неопходно је да дух времена који музеј представља буде присутан и изван његових зидова. Сведоци смо да данас кувари испред ресторана и глумци у костимима позивају пролазнике да пробају њихове соецијалитете или погледају представу. Књиге имају видео трејлере у медијима. Уверен сам да се мора планирати системски пројектовати комерцијална исплативост историје, као што Грци уновчавају Античко доба на сваком ћошку поред којег прођете. Оно што је, по мени, за Будву најважније је тема Кадма и Хармоније. То је светска баштина на којој треба инсистирати и истрајати. Све остало је интима Будве, која улепшава боравак староседеоцима, гостима и посетиоцима. Тако

је занимаривање љубави између хероја Кадма и богиње Хармоније, коју су описали светски уметници, довело је до измишљања непотребне и непостојеће легенде о љубави Марка и Јелене. Будвани пре свега морају знати за Кадма и Хармонију, њихов син Илирије је родоначелник Илира, великог народа, и рођен је на обалама Будве. На промоцији овог мита треба системски да се ради, иначе ће се град уместо светски значајне дестинације претворити у још једну безличну тачку јефтине забаве. Ми смо настојали да се што више сазна о Кадму. Сваки историјски траг, као на пример антички темељи или мозаик, који потврђује

Део камиња прославе празника манастира Прасквице 2013.

ову легенду о њеном настанку вишеструко је користан за Будву. Овај град има судбину да живи заувек.

ШКВЕР: У Будву обично долазите мотоциклом, верујемо да Вам је возња омогућила да сагледате ове наше крајеве из неке можда другачије перспективе. Јесу ли предели којима сте пролазили допринели Вашој инспирацији на неки начин? Који су на Вас оставили посебан утисак?

МАРИНКО: Вожња мотором ми пуно значи. Та машина ме је купила својим звуком, а каубојске чизаме са шпанском петом су ме одувек подсећале на слободу и авантуристичка путовања. Док сам живео у Будви, свакодневно сам се возио од Игала до Улцињских плажа и никада ми није досадило. Свака кривина је откривала тајно уточиште неке лепоте. Често сам очима хајдука гледао у једра која долазе. Планине су ми биле уточиште и заштита. Једном приликом превртљиви облаци мора донели су олују. Нисам престао да возим, покисао сам до голе коже на летњој киши. Изнад моје главе рафалом су муње ударала у врхове Паштровске горе. Наравно да то инспирише. Питоми град је нападнут по ко зна који пут од немани са мора. Са тих путовања снажан утисак су на мене оставиле поглед на цркву Свету Неђељу на Катићима изнад Петровца и излазак из кривина код Утјехе. Одмах иза ње, почиње обала одевена у ношњу оријента и ритам Африке. То је невероватно и очаравајуће.

ШКВЕР: *Да ли мјесто у ком се налазите или тема коју обрађујете мора да узнемири неко Ваше унутрашње стање, да би могли о њему да промишљате и да га ставите у фокус вашег стваралаштва?*

МАРИНКО: Године рада и засићење информацијама оставиле су трагове на мојој души. Више не могу да радим ствари које ме не инспиришу. Немам воље ни снаге за то и веома је лош производ тог накарадног труда, ако га се прихватим. Срећом, око нас је прегршт лепих ствари и добрих људи који својим надахнућем покрећу мене. Надам се да и ја својим радом друге понекад покренем. Овде се непрестано "рвемо" са живом историјом, и јачамо руке држећи се у олујама за скуте наде. Али и ломимо срце на њеним страшним последицама.

ШКВЕР: *За крај, реците нам које мјесто које сте посјетили на будванском приморју Вас је највише додирнуло и зашто?*

МАРИНКО: Ако бих се одређивао по доживљеним утисцима, то је сигурно манастир Прасквица. Прецизније, јутро испред манастирског конака. Могу и сада да вам га опишем. Већ око пет сати ујутро пробудили су ме славуји. У топлој ваздуху се осећао мирис боровине и наранџиног цвета. Поглед се простирао низ литицу и густе четинаре у чијим крошњама су се назирали црвени кровови Светог

Стефана, и зауставио се на изломљеним хридилама острва. Испод ногу ми се докотрљала пена таласа позивајући ме за собом у пучину. "Добро јутро и теби", рекох бескрајном плаветнилу, и кренух у напуштену цркву Св Тројице изнад конака. Стајао сам замишљен у молитви и хладио узавреле мисли паштровског јутра додирујући трошни зид. Под длановима сам јасно осетио пулсирање срца Пећке паријаршије чије су се фреске прелиле по зидовима Бресквицине цркве. Док су се сузе са фресака мајстора Радула лагано сливале низ моје прсте, просторију је испунио мир и радост душа чији су споменици стајали као на литургији око цркве. Осетио сам њихову срећу што су рођени и сахрањени ту. Стајао сам и ја са њима, затворених очију, као у манастиру Студеници у којој сам рођен крштењем. Осетио сам да сам и ја кући. То никада нећу заборавити. Слава Теби, Господе. Слава Теби.